

AD SECUNDUM dicendum, quod in hoc ipso dæmoni satisfi-
si per hoc quod aliquod malum impedit et ad aliquod bonum
cooperatur. facilius in sui familiaritatem et admirationem homi-
nes trahit. Nam et ipsi se transfigurant in Angelos lucis, sicut
habetur II ad Corinth., xi.

AD TERTIUM dicendum, quod si Salomon exorcismos suos eo
tempore fecit quando erat in statu salutis, potuit esse in illis
exorcismis vis cogendi dæmones ex virtute divina. Si autem
tempore illo fecit quod idola adoravit, ut intelligatur eum per
magicas artes fecisse, non fuit in illis exorcismis vis cogendi
dæmones, nisi modo prædicto.

AD QUARTUM dicendum, quod a virginibus advocati adveniunt,
ut ex hoc in sua divinitatis opinionem homines adducant, quasi
munditiam ament.

AD QUINTUM dicendum, quod in hoc etiam quod ad invocatio-
nem divinæ virtutis adveniunt, volunt intelligi quod non sint a
divina justitia omnino exclusi; non enim sic divinitatem appe-
tunt ut summo Deo velint æquari omnino, sed sub eo divinitatis
cultum sibi ab hominibus exhiberi gaudent.

AD SEXTUM dicendum, quod dæmones non dicuntur allici
signis quasi ipsi signis utantur; sed quia homines signis uti
consueverunt, delectantur in signis quibus homines utantur
propter signatum.

AD SEPTIMUM dicendum, quod sicut Glossa ordinaria ibidem
dicit, dæmones certis periodis lunæ homines magis affligunt, ut
creaturas Dei infament, in hoc scilicet quod credantur dæmoni-
bus servire, et per hoc homines in errore mittant.

AD OCTAVUM dicendum, quod licet prædicta mendacia in
derogationem virtutis dæmonum esse videantur; tamen hoc
ipsum eis est delectabile, quod homines in mendaciis confidant;
quia ipse est mendax et pater ejus.

AD NONUM dicendum, quod ad imagines advocati adveniunt
certis horis et certis signis, rationibus prædictis.

AD DECIMUM dicendum, quod licet semper dæmones homines
desiderent pertrahere in peccata; tunc tamen magis adhuc ni-
tuntur quando magis ad hoc inclinantur, et quando plures possunt
inducere in peccatum.

QUESTIO VII

DE DIVINÆ ESSENTIÆ SIMPLICITATE

(Et habet articulos (1) undecim.)

Primo enim quaeritur, utrum Deus sit simplex; 2° utrum in
Deo sit substantia vel essentia idem quod esse; 3° utrum Deus

(1) *Al. decem, et mox omittitur qui est octavus, ceteris fulco numeratis.*

sit in aliquo genere; 4° utrum bonum, justum, sapiens et hujus-
modi prædicant in Deo accidens; 5° utrum nomina prædicta
significent divinam substantiam; 6° utrum ista nomina sint sy-
nonyma; 7° utrum hujusmodi nomina dicantur de Deo et crea-
turis univoce, vel æquivoce; 8° utrum sit aliqua relatio inter
Deum et creaturam; 9° utrum relationes quæ sunt inter Deum
et creaturas, sint relativæ in ipsis creaturis; 10° utrum Deus rea-
liter referatur ad creaturam, ita quod relatio ipsa sit res aliqua
in Deo; 11° utrum istæ relationes temporales sint in Deo secun-
dum rationem.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum Deus sit simplex.*

Quæstio est de simplicitate divinæ essentiae. Et primo quaeritur
in generali, an Deus sit simplex. Et videtur quod non. Ab
uno enim simplici non est natum esse nisi unum; idem enim
semper facit idem, secundum Philosophum (lib. II Gen.). Sed
a Deo procedit multitudo. Ergo ipse non est simplex.

2. Præterea, simplex si attingitur, totum attingitur. Sed
Deus a beatis attingitur; quia, ut dicit Augustinus (in lib. de
videndo Deum), attingere mente Deum magna est beatitudo.
Si ergo sit simplex, totus attingitur a beatis. Sed quod totum
attingitur, comprehenditur. Ergo Deus a beatis comprehenditur,
quod est impossibile. Ergo Deus non est simplex.

3. Præterea, idem non se habet in ratione diversarum cau-
sarum. Sed Deus se habet in ratione diversarum causarum, ut
patet XI Metaph. Ergo in eo oportet esse diversa; ergo oportet
eum esse compositum.

4. Præterea, ubicumque est aliquid et aliquid, est composi-
tio. Sed in Deo est aliquid et aliquid, scilicet proprietates et
essentia. Ergo in Deo est compositio.

5. Sed dicendum, quod proprietates est idem quod essentia.
— Sed contra, affirmatio et negatio non verificantur de eodem.
Sed essentia divina est communicabilis tribus personis, proprie-
tates autem est incommunicabilis. Ergo proprietates et essentia
non sunt idem.

6. Præterea, de quocumque prædicantur diversa prædica-
menta, illud est compositum. Sed in divina prædicatione venit
substantia et relatio, ut dicit Boetius (in lib. de Trin., circa med.).
Ergo Deus est compositus.

7. Præterea, in qualibet re est substantia, virtus et operatio,
ut dicit Dionysius (cap. xi cœl. Hier., circa med.); ex quo vide-
tur quod operatio sequitur virtutem et substantiam. Sed in ope-
rationibus divinis est pluralitas. Ergo in substantia ejus invenitur
multitudo et compositio.

8. Præterea, ubicumque invenitur multitudo formarum, ibi
oportet esse compositionem. Sed in Deo invenitur multitudo
formarum; quia, sicut dicit Commentator (lib. XI Metaph.,

com. XVIII), omnes formæ sunt actu in primo motore, sicut sunt in potentia in prima materia. Ergo in Deo est compositio.

9. Præterea, quidquid advenit alicui rei post esse completum, inest et accidentaliter. Sed quædam dicuntur de Deo ex tempore, sicut quod sit Creator et Dominus. Ergo insunt ei accidentaliter. Accidentis autem ad subjectum est aliqua compositio. Ergo in Deo est compositio.

10. Præterea, ubicumque sunt multæ res, ibi est compositio. Sed in Deo sunt tres personæ, quæ sunt tres res, ut dicit Augustinus (in lib. de Doctr. christ., lib. I, cap. v). Ergo in Deo est compositio.

Sed contra est quod Hilarius dicit (VIII de Trin., inter med. et fin.): *Non humano modo ex compositis est Deus, ut in eo aliud sit quod habet, et aliud sit ipse qui habet.*

Præterea, Boetius dicit (in lib. de Trin., ante medium): *Hoc vere unum est in quo nullus est numerus.* Ubicumque autem est compositio, est aliquis numerus. Ergo Deus est absque compositione omnino simplex.

Respondeo dicendum, quod Deum esse simplicem modis omnibus tenendum est. Quod quidem ad præsens tribus rationibus potest probari; quarum prima talis est. Ostensum est enim in alia disputatione, omnia entia ab uno primo ente esse, quod quidem primum ens Deum dicimus. Quamvis autem in uno et eodem quod quandoque invenitur in actu, quandoque in potentia, potentia tempore prius sit actu, natura autem posterior; simpliciter tamen oportet actum esse priorem potentia, non solum natura sed tempore, eo quod omne ens in potentia reducitur in actum ab aliquo ente actu. Illud ergo ens quod omnia entia fecit esse actu, et ipsum a nullo alio est, oportet esse primum in actu, absque aliqua potentia permixtione. Nam si esset aliquo modo in potentia, oporteret aliud ens prius esse per quod fieret actu. In omni autem composito quacumque compositione, oportet potentiam actui commiseri. In compositis enim vel unum eorum ex quibus est compositio est in potentia ad alterum, ut materia ad formam, subjectum ad accedens, genus ad differentiam; vel saltem omnes partes sunt in potentia ad totum. Nam partes ad materiam reducuntur, totum vero ad formam, ut patet in II Physic. (com. xxxi), et sic nullum compositum potest esse actus primus. Ens autem primum, quod Deus est, oportet esse actum primum, ut ostensum est. Impossibile est ergo Deum compositum esse; unde oportet quod sit omnino simplex. Secunda ratio est, quia cum compositio non sit nisi ex diversis, ipsa diversa indigent aliquo agente ad hoc quod uniantur. Non enim diversa, in quantum huiusmodi, unita sunt. Omne autem compositum habet esse, secundum quod ea ex quibus componitur, uniantur. Oportet ergo quod omne compositum dependeat ab aliquo priore agente. Primum ergo ens, quod Deus est,

aquo sunt omnia, non potest esse compositum. Tertia ratio est, quia oportet primum ens, quod Deus est, esse perfectissimum, et per consequens optimum; non enim rerum principia imperfecta sunt, ut Pythagoras et Leucippus æstimaverunt. Optimum autem est in quo nihil est quod careat bonitate, sicut albidissimum est in quo nihil nigredinis admiscetur. Hoc autem in nullo composito est possibile. Nam bonum quod resultat ex compositione partium, per quod totum est bonum, non inest alicui partium. Unde partes non sunt bonæ illa bonitate quæ est totius propria. Oportet ergo id quod est optimum, esse simplicissimum, et omni compositione carere. Et hanc rationem ponit Philosophus (XI Metaph.) et Hilarius (in lib. de Trin. VII, non longe a fine), ubi dicit, quod *Deus, quia lux est, non ex obscuris coarctatur, neque quia virtus est, ex infirmis continetur.*

AD PRIMUM ergo dicendum, quod intentio Aristotelis non est quod ab uno non possit procedere multitudo. Cum enim agens agat sibi simile, et effectus deficiat a representatione suæ causæ, oportet quod illud quod in causa est unum, in effectibus multiplicetur; sicut in virtute solis sunt quasi unum omnes formæ generabilium corporum, et tamen in effectibus distinguuntur. Et exinde contingit quod per unam suam virtutem res aliqua potest inducere diversos effectus; sicut ignis per suum calorem liquefacit et coagulatur, et mollificat et indurat, et comburit et denigrat. Et homo per virtutem rationis acquirit diversas scientias, et operatur diversarum artium opera; unde et multo amplius Deus per unam suam simplicem virtutem potest multa creare. Sed Philosophus intendit, quod aliquid manens idem non facit diversa in diversis temporibus, si sit agens per necessitatem naturæ; nisi forte per accidens hoc contingat ex diversitate materie, vel alicujus alterius accidentis. Hoc tamen non est ad propositum.

AD SECUNDUM dicendum, quod Deus a beatis mente attingitur totus, non tamen totaliter, quia modus cognoscibilitatis divinæ excedit modum intellectus creati in infinitum; et ita intellectus creatus non potest Deum ita perfecte intelligere sicut intelligibilis est, et propter hoc non potest ipsum comprehendere.

AD TERTIUM dicendum, quod per unum et idem Deus in ratione diversarum causarum se habet: quia per hoc quod est actus primus, est agens, et est exemplar omnium formarum, et est bonitas pura, et per consequens omnium finis.

AD QUARTUM dicendum, quod proprietates et essentia in divinis non differunt re, sed ratione tantum; ipsa enim paternitas est divina essentia, ut post, quæst. seq. art. 1, patet.

AD QUINTUM dicendum, quod de eo quod est idem re et differens ratione, nihil prohibet contradictoria prædicari, ut dicit Philosophus (III Phys., text. com. xxi), sicut patet quod idem

punctum re, differens ratione, est principium et finis; et secundum quod est principium, non est finis, et e contrario. Unde cum essentia et proprietates sint idem re et differant ratione, nihil prohibet quin unum sit communicabile et aliud incommunicabile.

AD SEXTUM dicendum, quod absoluta et relativa in divinis non differunt secundum rem, sed solum secundum rationem, ut dictum est; et ideo ex hoc nulla compositio relinquatur.

AD SEPTIMUM dicendum, quod operatio Dei potest considerari vel ex parte operantis vel ex parte operati. Si ex parte operantis, sic in Deo non est nisi una operatio, quæ est sua essentia; non enim agit res per actionem aliquam quæ sit media inter Deum et ipsum factum; sed per suum intelligere et suum velle, quæ sunt ipsius esse. Si vero ex parte operati, sic sunt diversæ operationes, et diversi effectus divinæ operationis; hoc autem compositionem in ipso non inducit.

AD OCTAVUM dicendum, quod forma effectus invenitur aliter in agente naturali, et aliter in agente per artem. In agente namque per naturam, invenitur forma effectus secundum quod agens in sua natura assimilatur sibi effectum, eo quod omne agens agit sibi simile. Quod quidem contingit dupliciter: quando enim effectus perfecte assimilatur agenti, utpote adæquans agentis virtutem, tunc forma effectus est in agente secundum eandem rationem, ut patet in agentibus univocis, ut cum ignis generat ignem; quando vero effectus non perfecte assimilatur agenti, utpote non adæquans agentis virtutem, tunc forma effectus est in agente non secundum eandem rationem, sed sublimiori modo; ut patet in agentibus æquivocis, ut cum sol generat ignem. In agentibus autem per artem, formæ effectuum præexistunt secundum eandem rationem, non autem eodem modo essendi; nam in effectibus habent esse materiale, in mente vero artificis habent esse intelligibile. Cum autem in intellectu dicatur esse aliquid sicut id quod intelligitur, et sicut species qua intelligitur; formæ artis sunt in mente artificis sicut id quod intelligitur. Nam ex hoc quod artifex concepit formam artificiatam, producit eam in materia. Utroque autem modo formæ rerum sunt in Deo; cum enim ipse agit res per intellectum, non est sine actione nature. In inferioribus autem artificibus ars agit virtute extraneæ nature, qua utitur ut instrumento, sicut figulus igne ad coquendum laterem. Sed ars divina non utitur exteriori natura ad agendum, sed virtute propriæ nature facit suum effectum. Formæ ergo rerum sunt in natura divina ut in virtute operativa, non secundum eandem rationem, cum nullus effectus virtutem illam adæquet. Unde sunt ibi ut unum omnes formæ quæ in effectibus multiplicentur; et sic nulla provenit inde compositio. Similiter in intellectu ejus sunt multa intellecta per unum et idem, quod est sua essentia. Quod autem per unum

intelligantur multa, non inducit compositionem intelligentis; unde nec ex hac parte sequitur compositio in Deo.

AD NONUM dicendum, quod relationes quæ dicuntur de Deo ex tempore, non sunt in ipso realiter, sed solum secundum rationem. Ibi enim est relatio ubi realiter aliquid dependet ab altero, vel simpliciter vel secundum quid. Et propter hoc scientiæ est relatio ad scibile, non autem e converso, sed secundum rationem tantum, ut patet per Philosophum (V Metaph., text. com. xx). Et ideo cum Deus ab altero nullo dependeat, sed e converso omnia ab ipso dependeat, in rebus aliis sunt relationes ad Deum reales, in ipso autem ad res secundum rationem tantum, prout intellectus non potest intelligere relationem hujus ad illud, nisi e converso intelligat relationem illius ad hoc.

AD DECIMUM dicendum, quod pluralitas personarum nullam compositionem in Deo inducit. Personæ enim dupliciter possunt considerari. Uno modo secundum quod comparantur ad essentiam, cum qua sunt idem re; et sic patet quod non relinquatur aliqua compositio: alio vero modo secundum quod comparantur ad invicem; et sic comparantur ut distinctæ, non ut adunatæ. Et propter hoc nec ex hac parte potest esse compositio; nam omnis compositio est unio.

ARTICULUS II. — *Utrum in Deo sit substantia vel essentia idem quod esse.* (Part. I, quæst. III, art. 4 et 5.)

Secundo quæritur, utrum in Deo sit substantia vel essentia idem quod esse. Et videtur quod non. Dicit enim Damascenus, in I lib. orth. Fidei (cap. I et III): *Quoniam quidem Deus est, manifestum est nobis: quid vero sit secundum substantiam et naturam, incomprehensibile est omnino et ignotum.* Non autem potest esse idem notum et ignotum. Ergo non est idem esse Dei et substantia vel essentia ejus.

2. Sed diceretur, quod etiam ipsum esse Dei ignotum est nobis quid sit, sicut et ejus substantia. — Sed contra, duæ questiones diversæ sunt, *an est, et quid est*; ad quarum unam respondere scimus, ad aliam vero non; ut etiam ex prædicta auctoritate patet. Ergo id quod respondet ad *an est* de Deo, et quod respondet ad *quid est*, non est idem; sed ad *an est* respondet esse; ad *quid est*, substantia vel natura.

3. Sed dicendum, quod esse Dei cognoscitur non per seipsum, sed per similitudinem creature. — Sed contra: in creatura est esse et substantia vel natura; et cum utrumque habeat a Deo, secundum utrumque Deo assimilatur, eo quod agens agit sibi simile. Si ergo esse Dei cognoscitur per similitudinem esse creati, oportet quod ejus substantia cognoscatur per similitudinem substantiæ creatæ: et sic de Deo sciremus non solum quoniam est, sed quid est.

4. Præterea, unumquodque dicitur differre ab altero per

suam substantiam. Per id autem quod est omnibus commune, nihil ab altero differt; unde et Philosophus dicit (III Metaph., com. x et xi), quod ens non debet poni in definitione, quia per hoc, definitum a nullo distingueretur. Ergo nullius rei ab aliis distinctæ substantia est ipsum esse, cum sit omnibus commune. Sed Deus est res ab omnibus aliis rebus distincta. Ergo suum esse non est sua substantia.

5. Præterea, non sunt diversæ res nisi quarum est diversum esse. Sed esse hujus rei non est diversum ab esse alterius in quantum est esse, sed in quantum est in tali vel in tali natura. Si ergo aliquid esse sit quod non sit in aliqua natura quæ differat ab ipso esse, hoc non erit diversum ab aliquo alio esse. Et ita sequitur, si divina substantia est ejus esse, quod ipse sit esse cui libet commune.

6. Præterea, ens cui non fit additio, est ens omnibus commune. Sed si Deus sit ipsum suum esse, erit ens cui non fit additio. Ergo erit commune; et ita prædicabitur de unoquoque, et erit Deus mixtus rebus omnibus; quod est hæreticum, et contra Philosophum dicentem in lib. de Causis (prop. xx), quod causa propria regit omnes res præterquam quod commisceatur cum eis.

7. Præterea, ei quod est omnino simplex, non convenit aliquid in concretionem dictum. Esse autem hujusmodi est: sic enim videtur se habere esse ad essentiam sicut album ad albedinem. Ergo inconvenienter dicitur quod divina substantia sit esse.

8. Præterea, Boetius dicit (in lib. de Hebdom.): *Omne quod est, participat eo quod est esse, ut sit; alio vero participat, ut aliquid sit.* Sed Deus est. Ergo præter esse suum est in eo aliquid quod habet ut aliquid sit.

9. Præterea, Deus, qui est perfectissimus, id quod est imperfectissimum non est attribuendum. Sed esse est imperfectissimum, sicut prima materia: sicut enim materia prima determinatur per omnes formas, ita esse, cum sit imperfectissimum, determinari habet per omnia propria prædicamenta. Ergo sicut materia prima non est in Deo, ita nec esse debet divinæ substantiæ attribui.

10. Præterea, id quod significatur per modum effectus, non convenit substantiæ primæ, quæ non habet principium. Sed esse est hujusmodi: nam omne ens per principia suæ essentiæ habet esse. Ergo substantia Dei inconvenienter dicitur quod sit ipsum esse.

11. Præterea, omnis propositio est per se nota in qua idem de ipso prædicatur. Sed si substantia Dei sit ipsum suum esse, idem erit in subiecto et prædicato, cum dicitur, *Deus est.* Ergo erit propositio per se nota: quod videtur esse falsum, cum sit demonstrabilis. Non ergo ipsum esse Dei est substantia.

Sed contra est quod Hilarius dicit in lib. de Trin. (VII non

longe a princ.): *Esse non est accidens Deo, sed subsistens veritas.* Id autem quod est subsistens, est rei substantia. Ergo esse Dei est ejus substantia.

Præterea, Rabbi Moyses dicit, quod Deus est ens non in essentia, et vivens non in vita, et est potens non in potentia, et sapiens non in sapientia. Ergo in Deo non est aliud essentia quam suum esse.

Præterea, unaqueque res proprie denominatur a sua quidditate: nomen enim proprie significat substantiam et quidditatem, ut habetur IV Metaphys. Sed hoc nomen *qui est* (1), est inter cetera magis proprium nomen Dei, ut patet Exod., iv. Cum ergo hoc nomen imponatur ab (2) hoc quod est esse, videtur quod ipsum esse Dei sit sua substantia.

Respondeo dicendum, quod in Deo non est aliud esse et sua substantia. Ad ejus evidentiam considerandum est, quod cum aliqua causæ effectus diversos producentes communicant in uno effectu, præter diversos effectus oportet quod illud commune producant ex virtute alicujus superioris causæ cujus illud est proprius effectus. Et hoc ideo, quia cum proprius effectus producat ab aliqua causa secundum suam propriam naturam vel formam, diversæ causæ habentes diversas naturas et formas oportet quod habeant proprios effectus diversos. Unde si in aliquo uno effectu conveniunt, ille non est proprius alicujus earum, sed alicujus superioris, in ejus virtute agunt; sicut patet quod diversa complexonata conveniunt in calefaciendo, ut pipæ, et zinziber, et similia, quamvis unumquodque eorum habeat suum proprium effectum diversum ab effectu alterius. Unde effectum communem oportet reducere in priorem causam cujus sit proprius, scilicet in ignem. Similiter in motibus celestibus, spheræ planetarum singulæ habent proprios motus, et cum hoc habent pnum commune, quem oportet esse proprium alicujus spheræ superioris omnes revolvunt secundum motum diurnum. Omnes autem causæ creatæ communicant in uno effectu qui est esse, licet singulæ proprios effectus habeant, in quibus distinguuntur. Calor enim facit calidum esse, et ædificator facit domum esse. Conveniunt ergo in hoc quod ignis causat ignem, et ædificator causat domum. Oportet ergo esse aliquam causam superiorem omnibus cujus virtute omnia causent esse, et ejus esse sit proprius effectus. Et hæc causa est Deus. Proprius autem effectus cujuslibet causæ procedit ab ipsa secundum similitudinem suæ naturæ. Oportet ergo quod hoc quod est esse, sit substantia vel natura Dei. Et propter hoc dicitur in lib. de Causis (prop. ix), quod intelligentia non dat esse nisi in quantum est divina, et quod primus effectus est esse, et non est ante ipsum creatum aliquid.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ens et esse dicitur duplici-

(1) *Al.* quid est. — (2) *Al.* ad.

ter, ut patet V Metaph. (lib. X, text. XIII et XIV). Quandoque enim significat essentiam rei, sive actum essendi: quandoque vero significat veritatem propositionis, etiam in his que esse non habent sicut dicimus quod cæcitas est, quia verum est hominem esse cæcum. Cum ergo dicat Damascenus, quod esse Dei est nobis manifestum, accipitur esse Dei secundo modo, et non primo. Primo enim modo est idem esse Dei quod est substantia: et sicut ejus substantia est ignota, ita et esse. Secundo autem modo scimus quoniam Deus est, quoniam hanc propositionem in intellectu nostro concipimus ex effectibus ipsis.

Et per hoc patet solutio AD SECUNDUM et TERTIUM.

AD QUARTUM dicendum, quod esse divinum, quod est ejus substantia, non est esse commune, sed est esse distinctum a quolibet alio esse. Unde per ipsum suum esse Deus differt a quolibet alio ente.

AD QUINTUM dicendum, quod, sicut dicitur in libro de Causis (prop. IV), ipsum esse Dei distinguitur et individuatur a quolibet alio esse, per hoc ipsum quod est esse per se subsistens, et non adveniens alicui naturæ quæ sit aliud ab ipso esse. Omne autem aliud esse quod non est subsistens, oportet quod individuatur per naturam et substantiam quæ in tali esse subsistit. Et in eis verum est quod esse hujus est aliud ab esse illius per hoc quod est alterius naturæ; sicut si esset unus calor per se existens sine materia vel subjecto, ex hoc ipso ab omni alio calore distingueretur: sicut calores in subjecto existentes non distinguuntur nisi per subjecta.

AD SEXTUM dicendum, quod ens commune est cui non fit additio, de cuius tamen ratione non est ut ei additio fieri non possit: sed esse divinum est esse cui non fit additio, et de ejus ratione est ut ei additio fieri non possit; unde divinum esse non est esse commune. Sicut et animalium communi non fit additio in sua ratione, rationalis differentiæ; non tamen est de ratione ejus quod ei additio fieri non possit; hoc enim est de ratione animalis irrationalis, quæ est species animalis.

AD SEPTIMUM dicendum, quod modus significandi in dictionibus quæ a nobis rebus imponuntur sequitur modum intelligendi; dictiones enim significant intellectum conceptiones, ut dicitur in principio Perihier. Intellectus autem noster hoc modo intelligit esse quo modo invenitur in rebus inferioribus a quibus scientiam capit, in quibus esse non est subsistens, sed inherens. Ratio autem invenit quod aliquod esse subsistens sit: et ideo licet hoc quod dicunt esse, significetur per modum concretionis, tamen intellectus attribuens esse Deo transcendit modum significandi, attribuens Deo id quod significatur, non autem modum significandi.

AD OCTAVUM dicendum, quod dictum Boetii intelligitur de illis quibus esse competit per participationem, non per essentiam;

quod enim per essentiam suam est, si vim locutionis attendamus, magis debet dici quod est ipsum esse, quam sit id quod est.

AD NONUM dicendum, quod hoc quod dico esse est inter omnia perfectissimum: quod ex hoc patet quia actus est semper perfectior potentia. Quælibet autem forma signata non intelligitur in actu nisi per hoc quod esse ponitur. Nam humanitas vel igneitas potest considerari ut in potentia materiæ existens, vel ut in virtute agentis, aut etiam ut in intellectu: sed hoc quod habet esse, efficitur actu existens. Unde patet quod hoc quod dico esse est actualitas omnium actuum, et propter hoc est perfectio omnium perfectionum. Nec intelligendum est, quod ei quod dico esse, aliquid addatur quod sit eo formalius, ipsum determinans, sicut actus potentiam: esse enim quod hujusmodi est, est aliud secundum essentiam ab eo cui additur determinandum. Nihil autem potest addi ad esse quod sit extraneum ab ipso, cum ab eo nihil sit extraneum nisi non ens, quod non potest esse nec formæ materia. Unde non sic determinatur esse per aliud sicut potentia per actum, sed magis sicut actus per potentiam. Nam et in definitione formarum ponuntur propriæ materiæ loco differentiæ, sicut cum dicitur quod anima est actus corporis physici organici. Et per hunc modum hoc esse ab illo esse distinguitur, in quantum est talis vel talis naturæ. Et per hoc dicit Dionysius (cap. V de divin. Nomin., non remote a princ.), quod licet viventia sint nobiliora quam existentia, tamen esse est nobilius quam vivere: viventia enim non tantum habent vitam, sed cum vita simul habent et esse.

AD DECIMUM dicendum, quod secundum ordinem agentium est ordo finium, ita quod primo agenti respondet finis ultimus, et proportionaliter per ordinem alii fines aliis agentibus. Si enim considerentur rector civitatis et dux exercitus et unus singularis miles, constat quod rector civitatis est prior in ordine agentium, ad cuius imperium dux exercitus ad bellum procedit; et sub eo est miles, qui secundum ordinationem ducis exercitus manibus pugnat. Finis autem militis est prosternere hostem; quod ulterius ordinatur ad victoriam exercitus, quod est finis ducis; et hoc ulterius ordinatur ad bonum statum civitatis vel regni, quod est finis rectoris et regis. Esse ergo quod est proprius effectus et finis in operatione primi agentis oportet quod teneat locum ultimi finis. Finis autem licet sit primum in intentione, est tamen postremum in operatione, et est effectus aliarum causarum. Et ideo ipsum esse creatum, quod est proprius effectus respondens primo agenti, causatur ex aliis principiis, quamvis esse primum causans sit primum principium.

AD UNDECIMUM dicendum, quod aliqua propositio est per se nota de se, quæ tamen huic vel illi non est per se nota; quando scilicet prædicatum est de ratione subjecti, et tamen ratio sub-

jecti est alicui ignota; sicut si aliquis nesciret quid est totum, non esset ei nota ista propositio per se, *Omne totum est majus sua parte*; hujusmodi enim propositiones fiunt notæ cognitis terminis, ut dicitur I Posteriorum (com. vi, ante med.). Hæc autem propositio, *Deus est*, quantum est de se, est per se nota, quia idem est in subjecto et predicato; sed quantum ad nos non est per se nota, quia quid est Deus nescimus: unde apud nos demonstratione indiget, non autem apud illos qui Dei essentiam vident.

ARTICULUS III. — *Utrum Deus sit in aliquo genere.* (I part., quest. iii, art. 5.)

Tertio quaeritur, utrum Deus sit in aliquo genere. Et videtur quod sic. Dicit enim Damascenus (lib. III, cap. iv, in princ.): *Substantia in divinis significat communem speciem similium specie personarum; hypostasis autem demonstrat individuum, scilicet Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Petrum et Paulum.* Comparatur ergo Deus ad Patrem et Filium et Spiritum sanctum sicut species ad individua. Sed ubicumque est invenire speciem et individuum ibi est invenire genus: quia species constituitur ex genere et differentia. Ergo videtur quod Deus sit in aliquo genere.

2. Præterea, quæcumque sunt et nullo modo differunt, sunt penitus eadem. Sed Deus non est idem rebus aliis. Ergo aliquo modo differt ab eis. Omne autem quod ab alio differt, aliqua differentia ab eo differt. Ergo in Deo est aliqua differentia, qua differt a rebus aliis. Non autem accidentalis, cum in Deo nulum sit accidens, ut Bætius dicit in lib. de Trin. (non multum ante med.). Omnis autem substantialis differentia est alicujus generis divisiva. Ergo Deus est in aliquo genere.

3. Præterea, idem dicitur genere et specie et numero, ut habetur I Topic., cap. vi. Ergo et diversum similiter: nam si multipliciter dicitur unum oppositorum, et reliquum. Aut ergo Deus est diversus a creatura numero tantum vel numero et specie tantum, et si sic, sequitur quod cum creatura in genere conveniat, et sic erit in genere. Si autem genere a creatura differat, oportebit etiam quod sit in aliquo alio genere quam creatura: nam diversitas ex multitudine causatur, et sic diversitas generis multitudinem generum requirit. Ergo quolibet modo dicatur, oportet quod Deus sit in genere.

4. Præterea, cuicumque convenit ratio generis substantiæ, est in genere. Sed ratio substantiæ est per se existere, quod maxime convenit Deo. Ergo Deus est in genere substantiæ.

5. Præterea, omne quod definitur, oportet quod sit in genere. Sed Deus definitur: dicitur enim quod est actus purus. Ergo Deus est in aliquo genere.

6. Præterea, omne quod prædicatur de alio in eo quod quid, et est in plus, vel se habet ad ipsum sicut species, vel sicut genus. Sed omnia quæ prædicantur de Deo, prædicantur in eo quod quid: nam omnia prædicamenta cum in divinum prædicationem venerint, in substantiam vertuntur, ut dicit Bætius (in lib. de Trin., in medio): patet etiam quod non soli Deo conveniunt, sed etiam aliis; et ita sunt in plus. Ergo vel comparantur ad Deum sicut species ad individuum; vel sicut genus ad speciem; et utrolibet modo oportet Deum esse in genere.

7. Præterea, unumquodque mensuratur minimo sui generis, ut dicitur X Metaph. (com. iv). Sed, sicut dicit Commentator ibidem, id quo mensurantur omnes substantiæ, est Deus. Ergo Deus est in eodem genere cum aliis substantiis.

Sed contra, omne quod est in genere, addit aliquid supra genus, et per consequens est compositum. Sed Deus est omnino simplex. Ergo non est in genere.

Præterea, omne quod est in genere, potest definiri, vel sub aliquo definito comprehendi. Sed Deus cum sit infinitus, non est hujusmodi. Ergo non est in genere.

Respondeo dicendum, quod Deus non est in genere: quod quidem ad præsens tribus rationibus ostendi esse suum, sed ratione quidditatis suæ; quod ex hoc patet, quia esse uniuscujusque est ei proprium, et distinctum ab esse cujuslibet alterius rei; sed ratio substantiæ potest esse communis: propter hoc etiam Philosophus dicit (III Metaph., com. x), quod ens non est genus. Deus autem est ipsum suum esse: unde non potest esse in genere. Secunda ratio est, quia quamvis materia non sit genus, nec forma sit differentia, tamen ratio generis sumitur ex materia, et ratio differentiæ sumitur ex forma: sicut patet quod in homine natura sensibilis ex qua sumitur ratio animalis, est materialis respectu rationis, ex qua sumitur differentia rationalis. Nam animal est quod habet naturam sensitivam; rationale autem quod rationem habet. Unde in omni eo quod est in genere, oportet esse compositionem materiæ et formæ, vel actus et potentiæ; quod quidem in Deo esse non potest, qui est actus purus, ut ostensum est, art. 1. Unde relinquatur quod non potest esse in genere. Tertia ratio est, quia cum Deus sit simpliciter perfectus, comprehendit in se perfectionem omnium generum: hæc enim est ratio simpliciter perfecti, ut dicitur V Metaphys. (com. xxi). Quod autem est in aliquo genere, determinatur ad ea quæ sunt illius generis; et ita Deus non potest esse in aliquo genere: sic enim non esset infinitæ essentiæ, nec absolutæ perfectionis; sed ejus essentia et perfectio limitaretur sub ratione alicujus generis determinati. Ex hoc ulterius patet quod Deus non est species nec individuum, nec habet differentiam nec definitionem: nam omnis definitio est ex

genere et specie; unde nec de ipso demonstratio fieri potest nisi per effectum, cum demonstrationis *propter quid* medium sit definitio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Damascenus loquitur similitudinarie, et non secundum proprietatem: habet enim nomen Dei, quod est Deus, similitudinem ad speciem in hoc quod de pluribus numero distinctis substantialiter prædicatur; non tamen species proprie dici potest, quia species non est aliquid unum numero pluribus commune, sed ratione solum: substantia vero divina una numero, est communis tribus personis: unde Pater et Filius et Spiritus sanctus sunt unus Deus; non autem Petrus et Paulus et Marcus sunt unus homo.

AD SECUNDUM dicendum, quod differens et diversum differunt, ut Philosophus dicit (X Metaph., com. x et xii). Nam diversum absolute dicitur quod non est idem; differens vero dicitur ad aliquid: nam omne differens aliquo differt. Si ergo proprie accipiuntur hoc nomen *differens*, sic propositio ista est falsa: *Quæcumque sunt et nullo modo differunt, sunt eadem*. Si autem hoc nomen *differens* large sumatur, sic est vera; et sic ista est concedenda, quod Deus a rebus aliis differat. Non tamen sequitur quod aliqua differentia differat; sed quod differat ab aliis per suam substantiam: hoc enim necesse est in primis et simplicibus dici. Homo enim differt ab asino, rationali differentia; rationale autem ulterius non differt ab asino aliqua differentia (quia sic esset abire in infinitum), sed se ipso.

AD TERTIUM dicendum, quod Deus dicitur diversus genere ab aliis creaturis, non quasi in alio genere existens, sed omnino existens extra genus.

AD QUARTUM dicendum, quod ens per se non est definitio substantiæ, ut Avicenna dicit (III Metaph., cap. viii, circa princ.). Ens enim non potest esse alicujus genus, ut probat Philosophus (III Metaph., com. x), cum nihil possit addi ad ens quod non participet ipsum; differentia vero non debet participare genus. Sed si substantia possit habere definitionem non obstante quod est genus generalissimum, erit ejus definitio, quod substantia est res, cujus quidditati debetur esse non in aliquo. Et sic non conveniet definitio substantiæ Deo, qui non habet quidditatem suam præter suum esse. Unde Deus non est in genere substantiæ, sed est supra omnem substantiam.

AD QUINTUM dicendum, quod Deus definiti non potest. Omne enim quod definitur, in intellectu definitis comprehenditur; Deus autem est incomprehensibilis ab intellectu; unde cum dicitur quod Deus est actus purus, hæc non est definitio ejus.

AD SEXTUM dicendum, quod ad rationem generis requiritur quod univoce prædicetur. Nihil autem de Deo potest et creatu-

ris univoce prædicari, ut infra, art. 7, patebit. Unde licet ea quæ de Deo dicuntur, prædicentur de ipso substantialiter, nihilominus tamen non prædicantur de ipso ut genus.

AD SEPTIMUM dicendum, quod licet Deus non pertineat ad genus substantiæ quasi in genere contentum, sicut species vel individuum sub genere continentur; potest tamen dici quod sit in genere substantiæ per reductionem sicut principium, et sicut punctum est in genere quantitatis continuæ, et unitas in genere numeri; et per hunc modum est mensura substantiarum omnium, sicut unitas numerorum.

ARTICULUS IV. — *Utrum bonum, sapiens, justum et hujusmodi, prædicent de Deo accidens.*

Quarto quæritur, utrum *bonum, sapiens, justum* et hujusmodi, prædicent de Deo accidens. Et videtur quod sic. Quod enim prædicatur de aliquo non significans substantiam, sed illud quod naturam assequitur, prædicat accidens. Sed Damascenus dicit (in I libro), quod *bonum et justum et sanctum*, dicta de Deo, assequuntur naturam, non autem ipsam substantiam significant. Prædicant ergo de Deo accidens.

2. Sed dicebatur, quod Damascenus loquitur quantum ad modum significandi. — Sed contra, modus significandi qui sequitur rationem generis, oportet quod ad rem referatur; genus enim prædicatum significat substantiam subjecti, cum prædicetur in eo quod quid. Sed predictis nominibus competit significare per modum assequentis naturam ex ratione generis; sunt enim in genere qualitatibus, quæ secundum propriam rationem ad subjectum respectum habet; nam qualitas est secundum quam quales dicimur. Ergo oportet quod iste modus significandi referatur ad rem, ut scilicet ea quæ per predicta nomina significantur, sint assequentia naturam ejus de quæ prædicantur, et per consequens accidentia.

3. Sed dicendum, quod ista nomina non prædicantur de Deo quantum ad genus suum, quod est qualitas; non enim proprie dicuntur de Deo nomina a nobis imposita. — Sed contra, a quocumque removetur genus, falso prædicatur de eo species; quod enim non est animal, falso dicitur homo. Si ergo genus prædicatum, quod est qualitas, non prædicatur de Deo, prædicta nomina non solum prædicantur improprie, sed falso de Deo; et ita erit falsum quod dicitur, quod Deus est justus, vel quod Deus est sanctus; quod est inconveniens. Ergo oportet dicere, quod prædicta nomina in Deo prædicentur accidens.

4. Præterea, Philosophus dicit (I Physic., com. xxvii), quod id quod vere est, id est substantia, nulli accidit. Ergo eadem ratione quod secundum se est accidens, ubique est accidens. Sed justitia et sapientia et hujusmodi sunt per se accidentia. Ergo et in Deo sunt accidentia.